

## ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

*Стаття присвячена значенню бібліотеки вишу в забезпеченні навчального та наукового процесу в сучасному інформаційному просторі. Головна мета бібліотеки вишу – у підтримці навчального процесу, розвитку навичок та умінь студентів працювати з інформацією та отримувати знання, розвитку їхніх творчих здібностей.*

**Ключові слова:** бібліотека вишу, інформаційно-освітня функція, інформаційні ресурси електронних бібліотек, Інтернет.

О.В. Drevetniak

## TRANSFORMATION OF LIBRARY ACTIVITY IN INFORMATION- EDUCATIONAL SPACE OF A HIGH SCHOOL

*Abstract The article is devoted to the importance of high school libraries in providing educational and scientific process in today's information space. The main goal of university libraries is to support the educational process, to develop student's skills and acquired to habits work, with information and to obtain knowledge and develop their creative qualities.*

**Keywords:** high school library, information educational function, information resource of electronic libraries, internet.

Сучасна інформаційне середовище ставить нові завдання перед освітою, і передусім – перед бібліотеками вищих навчальних закладів. Виходячи з того, що бібліотеки вишів є важливими структурними підрозділами вищої школи, відчують на собі потужний вплив таких всеосяжних факторів, як глобалізація освіти та інформатизація інформаційно-освітнього простору України. Інформатизація бібліотек вишів у світі досягла досить суттєвих масштабів. Електронні каталоги, електронні підручники, повнотекстові ресурси власної генерації, електронна доставка документів, розробка і наповнення веб-сайтів, використання мультимедійних засобів в аудиторному викладанні, професорські сайти з розміщенням усіх матеріалів курсу. Треба відмітити, що інформатизація в низці бібліотек вишів досягає свого можливого максимуму. Удосконалення техніки і програмних продуктів відбуватиметься і далі, але форми їхнього включення в навчальний процес та наукову роботу вже досягли досить повного розкриття [3].

Ці явища вимагають від бібліотек вишів України безперервної модернізації та трансформації відповідно до трансформації навчального процесу, який динамічно розвивається, та до все більш високої інформаційної культури різних кіл користувачів бібліотечних послуг. З цією метою бібліотеки вишів України невпинно трансформуються в бібліотечно-інформаційні центри.

Дослідження виконано у межах культурологічних досліджень Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (ТНУ).

*Мета дослідження* – висвітлити основні напрями трансформації діяльності наукової бібліотеки вишів України у формуванні сучасного інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу.

Перспективною метою розвитку бібліотек вишів стає їхнє перетворення в інтегровані інформаційні центри, що поєднують у собі функції традиційної бібліотеки з наданням користувачам інформації якісно нових інформаційних послуг.

За своїм завданням та по суті своєї діяльності бібліотеки виші України достатньо близькі в сфері надання бібліотечно-інформаційних послуг. Основна місія бібліотеки в її сучасному розумінні – бути центром інтегрованого інформаційного забезпечення навчального і наукового процесів, та може однаково проголошуватися головним гаслом діяльності практично усіма бібліотеками вищої школи.

Сучасну бібліотеку вишу неможливо уявити без застосування інноваційних технологій з нерозривно пов'язаними з ними новими формами бібліотечного та інформаційного обслуговування. Відомо, що рівень, якість навчального та наукового процесів значною мірою визначаються рівнем розвитку відповідної бібліотеки навчального закладу.

Концепція розвитку бібліотеки конкретного вишу визначається статусом, рівнем його розвитку, особливостями організації навчального процесу, наявністю філій, фінансовими можливостями і т. ін. Мало сказати, що бібліотека є найважливішим структурним підрозділом вишу. Бібліотека знаходиться в тісному безперервному процесі взаємодії з різними структурами – як конкретного навчального закладу, так і зовнішніми: обмінюється інформацією, вивчає потреби користувачів, концентрує різного роду ресурси, надає інформаційні послуги, розвиває співробітництво, отримує фінансування [1].

Виконання завдань, що стоять перед бібліотекою, повною мірою залежить від інтеграції та координації її діяльності з факультетами, кафедрами, науковими підрозділами, відділами та службами навчального закладу. З другого боку, від ефективності діяльності бібліотеки, стану її інформаційних ресурсів, різноманітності бібліотечних продуктів і послуг безпосередньо залежить повноцінне функціонування всіх структурних складових вишу, і, як наслідок цього – якість надання освітніх послуг.

Бібліотека, як інформаційна інфраструктура вишу, динамічно реагує на стратегічно важливі трансформаційні зміни, що відбуваються у навчальному закладі. Взаємодія бібліотеки та інших структур вишу (насамперед, факультетів і кафедр) спрямована передусім на поліпшення формування та використання інформаційних ресурсів бібліотеки та в цілому орієнтована на підвищення якості надання бібліотечно-інформаційних та освітніх послуг.

Під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища трансформуються функції бібліотеки, змінюються пріоритети її діяльності. Домінуючою в діяльності бібліотеки вишу стає інформаційно-освітня функція, яка інтегрує в собі основні цілі та забезпечує реалізацію її соціально-освітньої місії.

Як визначають бібліотечні фахівці, у розпорядженні бібліотек сконцентровано значні за обсягом і унікальні за складом інформаційні ресурси, що включають документи фонди, бази даних, довідково-пошуковий апарат, програмно-технологічні комплекси, які забезпечують доступ до власних та сучасних світових науково-освітніх інформаційних ресурсів [1; 3-5; 7; 8].

У сучасних умовах побудова та реалізація інноваційної моделі бібліотеки стає необхідною умовою й основою для розвитку безперервної освіти, формування системи надання освітніх послуг впродовж усього життя. Включаючись в освітню систему, бібліотеки як інформаційно-освітні центри сприяють формуванню особистості, соціально адекватної актуальним потребам суспільства знань, здатної не тільки одержувати, використовувати та інтерпретувати існуючі інтелектуально-культурні зразки в руслі норм і правил нового суспільного етапу, але і створювати нові культурні форми, нове знання.

У сучасних умовах, коли студентам відводиться більше часу для самостійної роботи, значущість та інтелектуальне навантаження бібліотеки зростає. У науковій бібліотеці Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського створено комфортні умови для самостійної роботи у кожному обслуговуючому підрозділі. Зокрема бібліотека забезпечує:

- доступ до сучасних науково-освітніх ресурсів мережі Інтернет;
- широко використовується копіювання та відтворення необхідних документів на паперові, електронні носії інформації;

- створення цифрових копій найбільш цінних видань із фонду бібліотеки;
- постійне удосконалення можливостей електронного довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, доступу до повнотекстових електронних ресурсів бібліотеки, веб-сайту бібліотеки;
- формування у користувачів якісно нових знань у напрямі сучасної інформаційної культури;
- трансформування поглядів персоналу в реалізації філософії «відкритої бібліотеки»;
- розвиток сучасних форм і методів індивідуального та диференційованого обслуговування користувачів.

Для більш повного розкриття фонду навчальної, наукової та методичної літератури бібліотека використовує різні форми роботи. Це – поточні й тематичні бібліографічні огляди літератури, книжкові виставки, відкриті перегляди нових надходжень, тижні кафедр, дні аспірантів, презентації книг, клуби та літературні вітальні. Постійно діє і регулярно оновлюється книжкова виставка «На допомогу навчальному процесу». В межах бібліотечно-бібліографічного забезпечення наукової та навчальної діяльності університету науковою бібліотекою щорічно проводиться майже 100 виставок та оглядів.

Одним із важливих напрямів діяльності наукової бібліотеки університету є взаємозв'язок із кафедрами, які є головними організаторами наукової роботи, провідниками у впровадженні інноваційних ідей у навчальний процес.

Наукова бібліотека Таврійського національного університету за всіма своїми напрямками діяльності орієнтована на виконання соціально важливих виховної та освітньої функцій. Головна мета в реалізації цих функцій полягає в підтримці навчального процесу, розвитку навичок та умінь студентської молоді працювати з інформацією і знаннями, розвиток їхніх творчих здібностей. Виховна та освітня функції бібліотеки набувають особливої значущості у зв'язку зі зростанням в інформаційному суспільстві ролі знань і освітньої компоненти.

Оскільки розвиток інформаційного простору та сучасної системи комунікацій вишу потребує динамічних трансформацій бібліотеки в напрямі пріоритетного розвитку електронних інформаційних ресурсів, у нашій бібліотеці створено сучасне інтелектуальне інформаційне середовище, до складу якого входять: електронна бібліотека монографій, підручників і методичних посібників; база даних авторефератів (понад 8500 назв), база даних наукових журналів (психологія); повнотекстова база публікацій бібліотечних фахівців університету.

У межах виконання меморіальної функції щодо збереження духовної та наукової спадщини університету науковою бібліотекою підготовлено електронні інформаційно-бібліографічні продукти: енциклопедію «Історія університету в біографіях і портретах, більше 100 персоналій», бібліографічні покажчики публікацій професорсько-викладацького складу університету.

Інноваційним напрямом діяльності наукової бібліотеки є формування у форматі «відкритого доступу» інституційного електронного репозитарію навчально-методичних розробок, наукових публікацій викладачів і співробітників, студентів університету, призначеного для репрезентації результатів наукових досліджень і освітньої спадщини Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського в електронному інформаційному просторі держави та за її межами.

В напрямі освоєння європейського інформаційного простору ще 2010 р. наукова бібліотека отримала грант від посольства Великої Британії в Україні на реалізацію проекту "Підвищення рівня інформованості про ЄС та переваги інтеграції в ЄС серед молоді і тих, хто формує громадську думку в Криму". У рамках проекту наукова бібліотека регулярно поповнює ресурси Інформаційного центру ЄС сучасними друкованими та електронними виданнями, що надходять від різних установ країн ЄС.

У грудні 2010 р. наукова бібліотека ТНУ приєдналася до проекту ELibUkr «Електронна бібліотека України – створення центрів знань в університетах України», основною метою якого є забезпечення доступу до світової науково-освітньої електронної інформації, а також інтеграція інформаційних ресурсів науки й освіти українських вишів у світову наукову комунікацію. Завдяки тому, що бібліотека долучилася до цього проекту, вона має можливість

постійно брати участь у тестових доступах до наукових електронних інформаційних ресурсів, у конференціях і семінарах, що проводяться в рамках проекту, отримувати потрібні електронні документи за індивідуальними замовленнями викладачів від бібліотек-учасниць з інших вишів. Зокрема, завдяки участі у проекті в мережі університету в тестовому режимі були доступні повнотекстові ресурси: East View Information Services, американських наукових співтовариств AIP, APS, AJP і електронної бібліотеки SEG, БД Юридичної літератури Plex, БД Datamonitor, реферативно-бібліографічної БД Інституту наукової інформації США (ISI ) Web of Science, електронної колекції ЗМІ «Інтегрум», БД економіки і права «Полпред», колекції журналів RSC (Royal Society of Chemistry), БД Materials Science and Engineering, World Ebook Library, журналу "OPTICAL AND QUANTUM ELECTRONICS", журналу "Вісник Московського державного університету "(всі серії за 2009-2011 pp.) та ін. 2011-2012 pp. продовжувалася робота з наповнення баз даних FULL, IBIS, REFER, SPRIN.

Останніми роками значно активізувалася робота зі створення цифрових копій цінних та найбільш запитуваних користувачами документів з метою забезпечення збереження фізичного стану оригіналів.

Отже, необхідність осмислення еволюції трансформації та подальшого розвитку бібліотеки вишу продиктована умовами розвитку інформаційного суспільства, що базується на знаннях, які є основою соціально-культурної цінності, і глобальним завданням формування сучасного інформаційно-освітнього простору вищого навчального закладу України. Реформування суспільної інформаційної інфраструктури та системи вищої освіти потребує теоретичного і прикладного обґрунтування перетворення бібліотеки вишу на сучасну інформаційну базу для інноваційних змін у функціонуванні освітньої системи України.

Проведений аналіз прикладних аспектів трансформації діяльності наукової бібліотеки вишу дозволяє визначити основні напрями її функціонування, що сприяють формуванню сучасного інформаційно-освітнього простору, як окремого вищого навчального закладу, так і держави в цілому. Серед основних напрямів бібліотечно-інформаційного забезпечення наукової й освітньої діяльності вишу ми виокремлюємо: організацію бібліотечної взаємодії бібліотек вишу в межах держави з метою інтеграції до світового інформаційного простору; формування інформаційних ресурсів і створення довідково-бібліографічного апарату, що розкриває їх; удосконалення та вироблення інноваційних форм, методів бібліотечно-бібліографічного й інформаційного обслуговування користувачів; забезпечення доступу до світових наукових інформаційних ресурсів. Трансформації у функціонуванні бібліотек ВНЗ здійснюються внаслідок упровадження сучасних інформаційних технологій, що сприяє формуванню принципово нових можливостей бібліотеки у створенні сучасного інформаційно-освітнього простору вищого навчального закладу..

### ***Використані джерела***

1. Антопольский А. Электронная библиотека в информационном пространстве вуза / А. Антопольский // Высшее образование. – 2008. – №6. – С. 65-68.
2. Блюменау Д.И. Информация и информационный сервис / Д.И. Блюменау. – Л. : Наука, 1989. – 192 с. – (Серия «Наука и технический прогресс»).
3. Долгополова З.А. Взаимодействие вуза и библиотеки в образовательном процессе / З.А. Долгополова // [Электронный ресурс]: материалы конференции, посвященной 130-летию Научной библиотеки (Белгород, 29 ноября 2006г.). – Режим доступа : <http://dspace.bu.edu.ru/bitstream/123456789/96/1/Biblioteki.pdf>. – Заглавие с экрана.
4. Колесникова Т.О. Сучасна бібліотека ВНЗ: моделі розвитку в умовах інформатизації / Т.О. Колесникова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 57-63.
5. Колесникова Т. Інформатизація бібліотек ВНЗ: шляхи еволюції та сучасний стан / Т. Колесникова // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 2. – С. 25-28.
6. Крюков Д.Н. Формирование информационной образовательной среды высшей школы // Д.Н. Крюков, Т.В. Богданова // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 10. – С. 14-19
7. Маркова В.Н. Вузовская библиотека в современном образовательном пространстве / В.Н. Маркова // [Электронный ресурс]: материалы конференции, посвященной 130-летию Научной библиотеки (Белгород, 29 ноября 2006 г.). – Режим доступа : <http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/96/1/Biblioteki.pdf>. – Заглавие с экрана.

8. Опарина О.Д. К Университетская библиотека в формировании информационной компетентности молодых вузовских преподавателей и учёных / О.Д. Опарина // [Электронный ресурс] : Материалы 18-й международ. конф. «Крым 2011». – М. : ГПНТБ России, 2011. – 1 эл. опт. диск (CD-ROM). – Заглавие с экрана.
9. Стахевич А. Нужна ли библиотека современному вузу?// А.Стахевич // Высшее образование в России. – 2008. – №7. – С.51-53.